

VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM

NAKVI

Magyar
Nemzeti
Vidéki
Hálózat

Szegénység és társadalmi befogadás

Váradi Monika Mária
MTA KRTK RKI

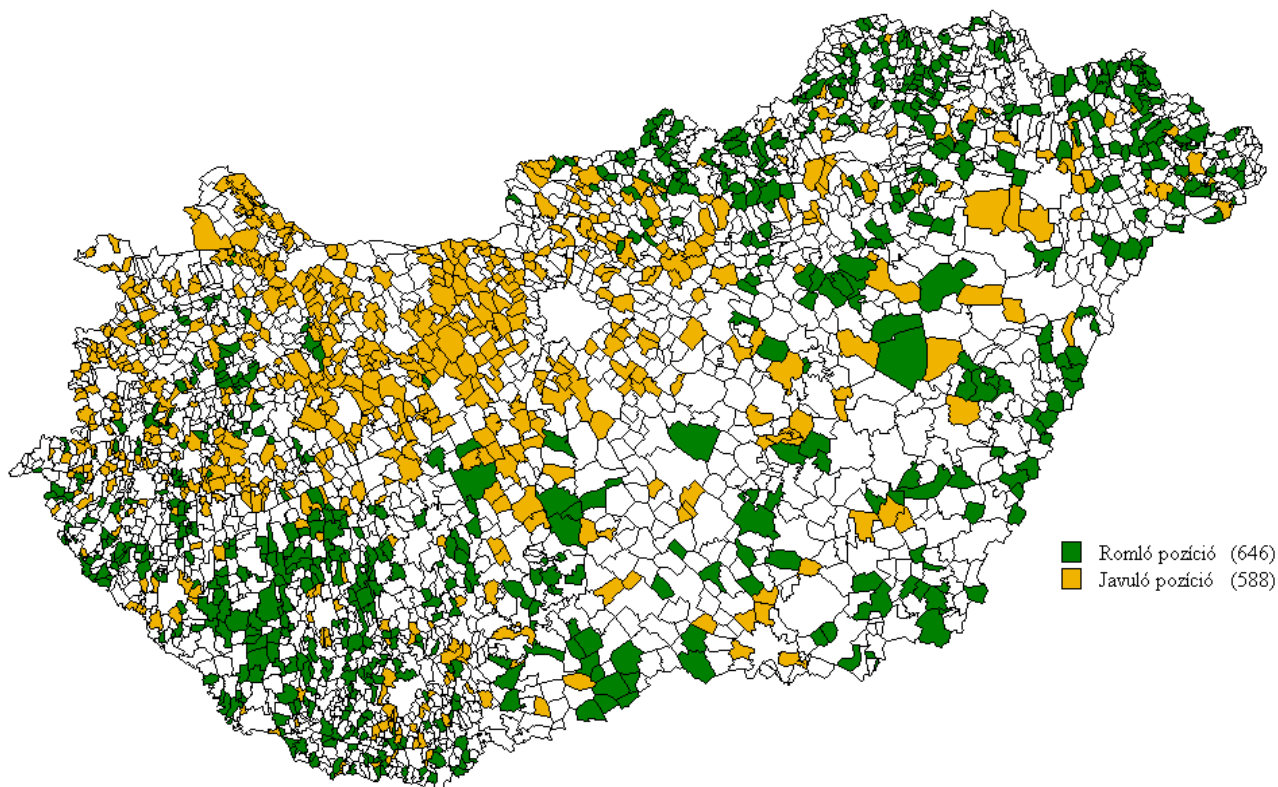
„A vidékfejlesztés jelene és jövője”
műhelykonferencia
Kecskemét, 2014. június 24.

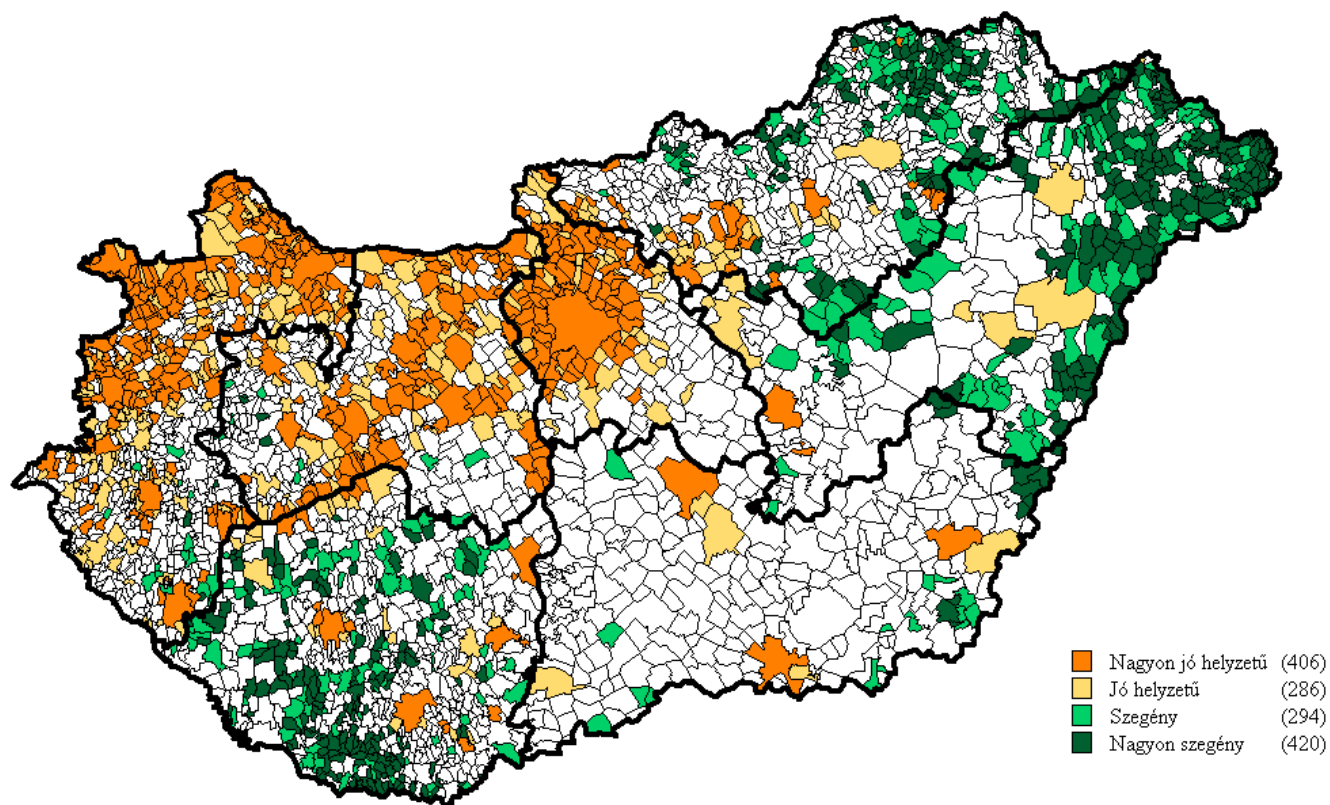
Szegénység, hátrányos helyzetű térkategóriák

- A szegénység települési, kistérségi szintű azonosítása (lehatárolások, célzások)
- strukturális válságterületek (dél-dunántúli, észak-magyarországi kitermelőipar, nehézipar központjai és vonzáskörzeteik)
- szegregálódó térségek (etnikai színezetű szegénység, rendkívül alacsony aktivitási ráta, női inaktivitás)
- krízisövezetek dél-nyugati, észak-kelet-magyarországi halmozódása (strukturális válságterületek és szegregálódó térségek összenövése)
  - Foglalkoztatási kapacitások drámai összezsugorodása
  - Régióközpontok távolsága
  - Természetes vonzáskörzeti központok hiánya
  - Településszerkezeti., megközelíthetőségi problémák
- Településméret és szegénység összefüggése (aprófalvak szegénysége) – alföldi nagy települések szegénysége/gettók, tanyasi szegénység láthatatlanok maradnak
- Dinamika: szélsőséges polarizálódás

Területi-társadalmi polarizáció 1995-2005 (Bihari, Koós, Kovács 2007)

Szegénység és gazdagság területi alakzatai (Bihari, Koós, Kovács 2007)

Települési Deprivációs Index 1990-2001-2011

Az angol deprivációs index adaptálásával (=többdimenziós területi szegénységi index)

A szélső értékek területi megoszlása 2011

Dimenziók

Képzettség

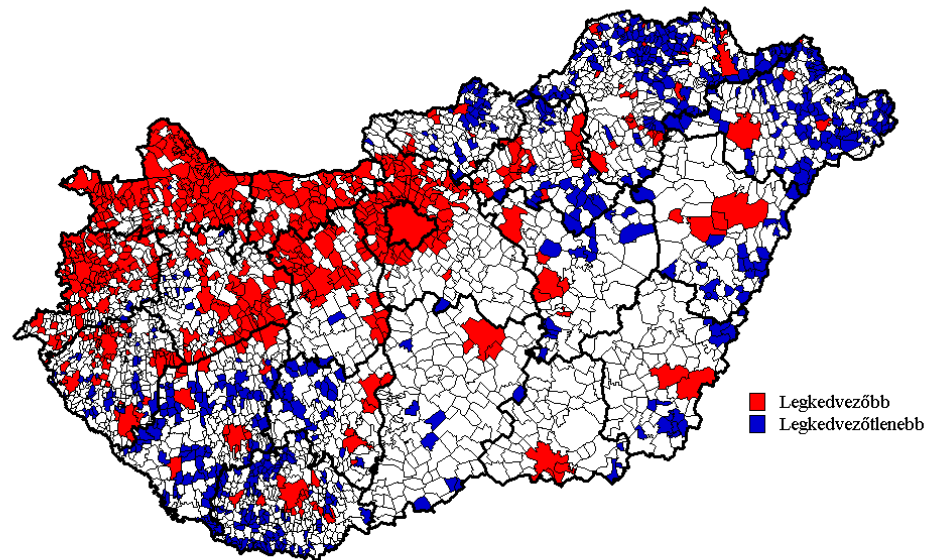
Jövedelem

Lakáskörülmények

Foglalkoztatás

Etnikai összetétel

Korstruktúra

Szegénységi dimenziók 1990 – 2011: változások

- **Csökkenő jelentőségű tényezők:**
  - Infrastruktúra, szolgáltatások helyi elérhetősége
- **Stabilan meghatározó jelentőségű tényezők:**
  - Jövedelem
  - Képzettség
  - Foglalkoztatás (tartós munkanélküliség, inaktivitás)
- **Növekvő jelentőségű tényezők:**
  - A roma népesség aránya
  - Kor- és háztartásszerkezet (gyermekszám)

Empirikus kutatási tapasztalatok

A szegénységet fenntartó folyamatok, struktúrák

- Elsődleges munkaerőpiacon elérhető munkahelyek hiánya, tartós, újratermelő/bővülő munkanélküliség
  - Foglalkoztatási kapacitások hiánya/gyengesége
  - Periférikus helyzet, közlekedési/megközelíthetőségi problémák
  - A munkaerőpiacon értéktelen végzettség, tudás, készségek, képességek elkopása
  - Leromlott egészségi, mentális állapot
  - Motiválatlanság/Alkalmatlanság
- Szelektív migrációs folyamatok
  - Elvándorlás, előregedés, erőforrások elvesztése, gettósodás
  - Szociális migráció települések között/településen belül
- Kényszerhelyzetben kialakult, megmerevült túlélési stratégiák
  - Szociális transzferek, közmunka, informális munka/jövedelem (adaptív, flexibilis stratégiák)
  - Új jelenség: **külföldi munkavállalás** (szelektivitás)
  - **Külföldi munkavállalók (napszám) kiszorító hatása**
  - **Visszaszorulóban lévő kliens-patrónus viszonyok**

A szegénység arcai, értelmezései

- **A szegénység nem homogén létállapot**
  - „régiszegénység”: demográfiai helyzethez kötődő helyzetek (idősek, gyermeket nevelő egyedülállók, fogyatékkal élők)
  - munkanélkülivé váló, elszegényedő/szegénységtől fenyegetett családok; bővülő jövedelmi szegénység)
  - dolgozó szegények (eladósodottság)
  - a mélyszegénység/gyermekszegénység – gettósodás
  - az integrációtól/befogadástól a kiilleszkedettséig/kirekesztettséig dinamikus folyamat
- **Etnikus, nem etnikus szegénység**
  - a szegénység etnicizálásának elutasítása
  - a szegénységből fakadó problémák sűrűsödése, újratermelődése gettófalvakban, szegregátumokban
  - nem roma (rejtett/láthatatlan) mélyszegénysége
  - „rosszabbak mint a cigányok”: a cigány mint az érdemtelen szegény metaforája

... és helyi/önkormányzati válaszok

- Az szegénység forrása a szegény ember maga, csak a közfoglalkoztatás jár keveseknek
- Az eseti/rendkívüli segélyezés visszaszorulása/eltűnése (elvből vagy kényszerből)
- **Közfoglalkoztatás**
- Helyi megélhetési, gazdaságfejlesztési programokhoz illesztett szociális ellátórendszer - modellprogramok
- Ellátatlanok, láthatatlanok
  - Közmunkából kiesettek/kilépők
  - Külföldi migránsok
  - Állami gondoskodásban felnőttek
  - Pszichiátriai betegek
  - Alkoholisták...

A közmunkáról (1)

- A tartós munkanélküliség, szegénység kezelésének „univerzális” eszközévé vált
- **Eltérő önkormányzati gyakorlatok**
  - szociális érzékenység vs. fegyelmezés/büntetés-jutalmazás
  - „önkéntes munkások”
  - informális jövedelemszerzés
- **START: „az utóbbi évek legjobb programja”**
  - nincs és nem is lesz más lehetőség
  - a munka jobb, mint a semmittevés
  - értékteremtés: termelés, feldolgozás, helyi értékesítés
  - önkormányzati eszközfejlesztés és megtakarítás
  - szelekció, lefölözés lehetősége
  - „rendes” munkahely

A közmunkáról (2)

- *START: „én nem akarok kukoricatermesztésre berendezkedni”*
  - tervezhetőség, kiszámíthatóság, előzetes egyeztetések hiánya
  - a helyi igényekhez, adottságokhoz nem illeszkedő rendszer („trükközések”)
  - téveszelnökké avanszált polgármesterek (szakértelem?)
  - piaci szempontból fenntarthatatlan, előállított termékei nem versenyképesek
  - a helyi szociális gazdaság típusú programok finanszírozásának kizárólagos alapjává vált
  - nem jelent valódi esélyt az elsődleges munkaerőpiacra való visszatérésre:” *átmeneti megoldás, hogy ne menjen tönkre”*
  - gyengíti a piaci alapon szerveződő (informális) gazdasághoz kötődő kapcsolatokat

Szegénység és projektvilág (1)

- **Időtávok és eszközök ütközése**
  - a (mély)szegénység összetett problémája hosszú időtávra tekintő komplex megoldásokat igényel
  - egyedi projektek időtartama, fenntarthatósága és „sikerorientáltsága” (indikátorok teljesítésének kényszere)
  - projekt- vs. programalapú fejlesztések
  - a projektek, fejlesztések egymásra épülése, a szinergikus hatások inkább szabályt erősítő kivételek, forrásszerzési kényszer
  - „modellprogramok” – hosszú időtávú tervezés, tartós jelenlét, problémához igazodó forrásbevonás (modellé tehető-e?)
- **A lefölközés elvének érvényesülése a mind pontosabb célzások ellenére – a „társadalmi hasznosulás” dilemmája**
  - a még megkapaszkodni tudók megtartása és a mélyszegénységbe süppedt családok megsegítése egyaránt szükségesnek látszik,
  - a mélyszegénység megfelelő komplexitású, hosszabb időtartamú projektekkel kezelhető, és
  - a (már futó és újabb) modellprogramok beindítása, támogatása és kiterjesztése fontos eszköz lehet ebben.

Szegénység és projektvilág (2)

- **A projekteredmények fenntarthatósága**
  - növekvő komplexitás (TÁMOP 5.1.3.), de a szegénység, kirekesztettség forrásai (munkanélküliség, jövedelemhiány) változatlanok maradnak
- **A projektek és mainstream közpolitikák viszonya**
  - új szolgáltatások beépülése a közszolgáltatások rendszerébe (Biztos Kezdet)
  - a kapcsolódások esetlegessége, hiányai, ellenhatások
    - Gyerekesély, integrációs/felzárkóztatási törekvések a közoktatásban
  - TÁMOP-projektek helyett alapellátás bővítése, minőségi fejlesztése (?)
- **Projektek és társadalmi szolidaritás**
  - „érzékenyítés” versus „frusztráció”
  - távolodó világok

A társadalmi befogadás dilemmái

- **Közpolitikák és befogadás/felzárkózás?**
  - közéleti, politikai diskurzusok (érdemes vs értelmetlen szegények, „teherhordók” vs önhibájukon kívül vagy önhibájukból rászoruló)
  - szociális biztonsághoz való jog alkotmányos szűkítése
  - szociális ellátások szűkítése (összeg, jogosultság feltételei, munkakényszer?)
  - közoktatás szerkezetének változásai (egyházi iskolák, szabad iskolaválasztás)
- **Társadalmi szolidaritás?**
- **Univerzális megoldások?**
  - Közmunka, szociális gazdaság... komplex programok...

VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM

Magyar
Nemzeti
Vidéki
Hálózat

Köszönöm a figyelmet!

MTA KRTK